

Foto: Dieter Weise, Blick vom Hausgrund zum Oybin

Adolf Thomas, (um 1885), Städtische Museen Zittau

Vzpomínky na Oybin

■ Předhradí

- Rytířská soutěska, Rytířský most (1)
- První hradní brána (2)
- Druhá hradní brána (3)
- Čeledník/Obchod/Pokladna (4)
- Malá cisterna (5)
- Jezdecké schody se žlábký na rozvod vody (6)
- Třetí hradní brána (7)

■ Hrad

- Úřednický dům/Pülkruhová bašta (8/9)
- Obytná věž, Muzeum, Výstava (10)
- Teplovzdušné topení (11)
- Císařský dům (12)

■ Klášter

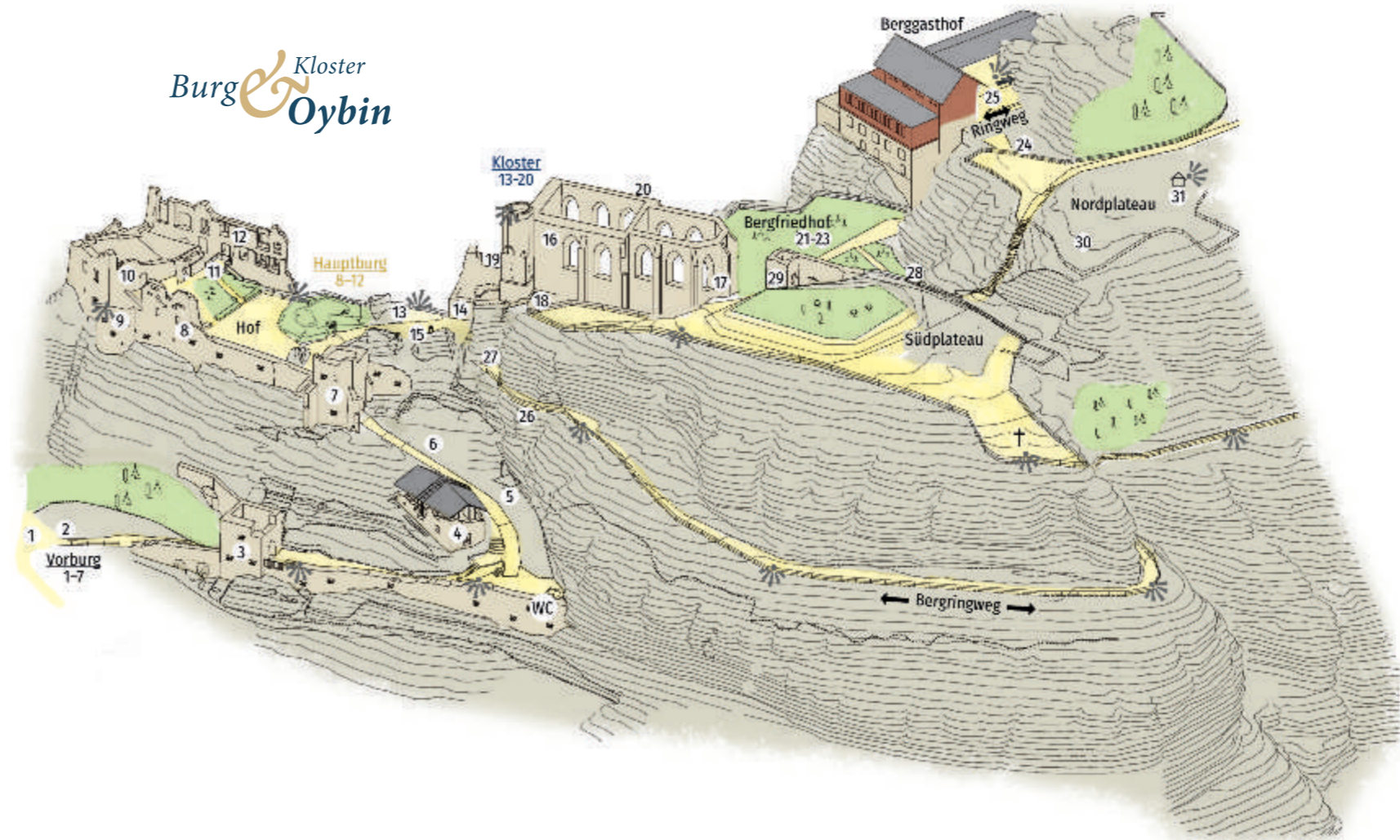
- Sklep s valenou klenbou (13)
- Márnice (14)
- Pomník Christiana Adolfa Peschecka (15)
- Klásterní kostel (16)
- Václavská kaple (17)
- Krypta (18)
- Knihovni okno (19)
- Křížová cesta (20)
- Horský hřbitov (21)
- Bývalý most (22)
- Čestný hrob Dr. Alfreda Moschkau (23)

■ Horská Okružní cesta

- Velká cisterna (24)
- Hostinec, Horská Okružní cesta (25)
- Dívčí skok (26)
- Skalní průchod (27)

■ Jižní a Severní plošina – okružní cesty

- Bylinková zahrada (28)
- Obranná věž na Jižním vrcholu, Okružní cesta (29)
- Nejstarší opevnění na severním vrcholu, Císařské lože, Okružní cesta (30)
- Camera Obscura (31)

Vzpomínky na Oybin

Když žitavský malíř Adolf Thomas (1834–1887) vytvořil akvarelový cyklus »Erinnerungen an Oybin« (Vzpomínky na Oybin), mohl se Oybin již ohlédnout za svou dlouhou a pohnutou historií.

Osídlení a první opevnění hory bylo prokázáno již v 11. století před Kristem. Z neznámých důvodů ale bylo osídlení v 6. století před Kristem přerušeno.

Až v 11. století našeho letopočtu se Žitavsko dostává opět do světla historie. Tenkrát bylo pravděpodobně již součástí Českého vévodství. Archeologické nálezy dokládají přítomnost Slovanů na Oybině. Od 12. století byla v oblasti dnešního hradu a kláštera pravděpodobně jednoduchá opevnění, hradba a valy.

Od druhé třetiny 13. století bylo Žitavsko majetkem pánů ze Žitavy z šlechtického rodu Ronovců. Z této doby je asi i opevnění na Severní plošině hory. Historie Oybinu je úzce spojena s městem Žitavou, o níž první zmínky pochází z roku 1238. Městské právo udělil Žitavě český král Otakar II., za nějž byla Žitava také povýšena na královské město. Prvním jmenovitě uvedeným majitelem Žitavska v období 1253–1263 je Chval z Lipé. Kronikář Johannes von Guben předává velmi pěknou historku, podle které byli Chvalové lovci medvědů, kteří horu Oybin objevili a přesvědčili majitele ke stavbě »domu«, tedy vlastně hradu.

V listině datované do roku 1290 byl Čeněk z Lipé, syn Chvaly, uveden jako svědek. Je to první archivní zmínka k Oybinu. Bratr Čenka, Jindřich z Lipé, se stal jako první českým maršálkem, což byl nejvyšší úřednický post království.

Když se v roce 1310 stal českým králem Jan Lucemburský, začíná pro Žitavsko nové období. Jan daroval město Žitava a jeho oblast pánům z Lipé (následovníci pánů z Žitavy). Jindřich z Lipé přestavěl pravděpodobně rozpadlý hrad. Vznikl takzvaný hrad

Lipý. V roce 1319 vyměnil Jan Žitavsko a Oybin s Jindřichem za královské majetky na Moravě a zapůjčil je slezskému vévodovi Jindřichu Javorskému. Toto léno ale připadlo v roce 1346 zpět České koruně.

Vymoci a spravovat peníze + reprezentovat – Karel IV. na Žitavsku

Po smrti Jana se jeho syn Karel stal římsko-německým králem, v roce 1347 českým králem a v roce 1355 se jako Karel IV. stal císařem Svaté říše římské. S ním prožívala hora Oybin nejdůležitější etapu své historie. Nejdříve musel Karel Žitavsko dát na 10 let do zástavy saskému vévodovi Rudolfu I. Saskému, jehož hlas nutně potřeboval při královské volbě. Po uplynutí závazku v roce 1357 dostal území za jednu korunu zpátky. Již v roce 1355 stanovil zemským zákoníkem *Majestas Carolina* to, že Žitavsko bude nerozlučně spjata s Českou korunou, a to bez možnosti pachtu nebo prodeje. V této souvislosti byla Žitava na stejné úrovni s Prahou, Plzní, Litoměřicemi a Chrudimí. Ještě v roce 1357 zahájil císař stavbu celní stanice (Karlsfried) se sídlem zemského správce na obchodní stezce Jablonská cesta (Gabler Straße). Zdůraznil tak své nároky a svou vládu v této, pro něj strategicky velmi důležité oblasti, i s ohledem k rozpínající se teritoriální politice směrem do Brandenburska a Dolní Lužice. Kontrolním nástrojem jeho vlády mělo být Lužické šestiměstí, založené v roce 1346, ke kterému patřila i Žitava. V Žitavě samotné také zanechal další známku císařského vlivu, správní dům – Císařský dům (Kaiserhaus). Koneckonců i Jablonsko - Žitavská cesta (Gabler-Zittauer Straße) jí byla doporučena jako jediná možná cesta přes Lužické hory. Ostatní cesty byly pro tento účel uzavřené. Jablonská cesta (Gabler Straße) byla důležitá severojižní osa mezi Baltským a Jaderským mořem, která vedla Českým královstvím a v Zhořelci (Görlitz)

Adolf Thomas, (1886), Städtische Museen Zittau

se křížila se stezkou *via regia*. Pak se začal věnovat Oybinu, kde nejdříve nechal na náklady Žitavy v roce 1364 postavit reprezentativní Císařský dům. Orientace tohoto domu směrem k Žitavě je pozoruhodná. V roce 1369, kdy císař prokazatelně pobýval na Oybině, byl hrad Oybin »na věčné časy« spojen s majetkem České koruny.

V roce 1366 založil císař Karel IV. na hoře Oybin první celestinský klášter ve Svaté říši římské. Existují další tři záznamy o existenci celestinských klášterů – v Metz, v Schönfeldu a na Königsteinu. Po delší dobu se udržely pouze dva kláštery, a to na Oybině a v Metz.

Řád celestinů založil v roce 1244 s několika věrnými druhy poustevník Pietro del Morrone na hoře Morrone u Sulmona v italských Abruzzích. Toto duchovní společenství uznal v roce 1263 papež Urban IV. a přiřadil jej k benediktýnům. Později se Morrone pod jménem Celestin IV. stal sám papežem. Klášterní život mnichů se vyznačoval nejpřísnější chudobou, přesnými pravidly půstu a cvičením pokání. Kláštery vznikaly hlavně v Království sicilském, ve Francii, v Holandsku a Čechách. Klášter na hoře Oybin podléhal klášteru Sulmona v Itálii a byl také nejdříve obydlen právě mnichy odtud.

Na letnice v roce 1366 přišli na horu první celestinští mniši. Stavba jejich kláštera byla náročná nejen finančně, ale i technicky. Nejdříve musely být pro základy stavby odtěženy části skalního masivu. V roce 1369 byl položen základní kámen Klášterního kostela. Je velmi pravděpodobné, že oybinský klášter byl postaven nějakou dvorní stavební hutí, která byla v těsném spojení s Pražskou hutí Petra Parléře. Díky dramatické poloze a vysokým nárokům císařských stavitelů a také vysoké úrovni dodavatelské huti patří zřícenina hradu a kláštera Oybin k nejmalebnějším a nejvýraznějším středověkým stavbám v Německu.

Když Karel IV. v roce 1378 zemřel, nebyla stavba ještě dokončena. Ale přesto se podařilo tento velký záměr za poměrně krátkou dobu, přibližně jednoho a půl desetiletí, dokončit.

Dne 6. listopadu 1384 zasvětil Klášterní kostel pražský arcibiskup Jan z Jenštejna – Žitavsko patřilo k Arcidiecézi pražské – sv. Duchu, Panně Marii, sv. Václavovi a sv. Celestinovi. Po smrti císaře využívali mniši jeho dům pro bydlení převora a jako jídelnu pro mnichy.

Celestini se snažili svůj majetek neustále rozmnožovat a představovali důležitý faktor moci v Žitavské oblasti. Klášteru patřily Olbersdorf, Herwigsdorf a části Oderwitz, pak ještě několik lesů kolem hory Oybin. Kromě toho byl klášter osvobozen od daní.

Po upálení Jana Husa v roce 1415 propukly v Čechách nepokoje. Vzhledem k tomu, že pražský arcibiskup Conrad von Vechta přešel k husitům, opustil Svatovítský konvent Prahu a až do roku 1436 měl sídlo ve františkánském kostele v Žitavě. V této souvislosti byly na Oybin převezeny také části Pražského svatovítského pokladu. V roce 1429 se před horou objevilo husitské vojsko a pokusilo se hrad dobýt. Pokus byl neúspěšný.

V pozdním 15. století prožil klášter ještě jedno období rozkvětu. Přestavby byly realizovány zhořeleckým mistrem Arnoldem von Westfalen. Tenkrát vzniklo tzv. »Knihovní okno«. Posledním větším stavebním zásahem bylo v letech 1512–1515 vytesání průchodu kolem Klášterního kostela – práce, jejíž identifikace není dodnes známa.

Od roku 1520 byl klášter v rostoucích potížích kvůli šíření reformace na Žitavsku. Bylo stále těžší získat nové mnichy, konvent tak byl stále menší. V roce 1555 zemřel v žitavském Domě Otcově poslední převor Christoph Uthmann. Za vlády Habsburků, do jejichž říše Lužice od roku 1526 patřila, se snažil na Oybině uchytit jezuitský řád, aby odtud podnikal protireformační akce. Z tohoto důvodu pobýval na Oybině v roce 1556 Petrus Canisius, provinciál jezuitů pro jižní Německo, české země a Rakousko a zvažoval zřízení jezuitského kláštera. Ale v kauze Oybin se angažovala také Žitava, která oybinské statky dostala do správy na příštích deset let. Výnosy ale měly být odváděny

Adolf Thomas, (1886), Städtische Museen Zittau

Jezuitskému klášteru v Praze. V důsledku tak vznikly spory mezi městem Žitava a jezuity, kteří nakonec v roce 1562 horu opustili. Důležité části vybavení, mezi nimi i cennou knihovnu, převezli do Prahy, kde se nachází dodnes.

V roce 1574 koupilo Oybin a k němu patřící statky město Žitava. Pouze o tři roky později, v roce 1577, byly hrad i klášter na Oybině zničeny bleskem a následným osmidenním požárem. Od této doby je to zřícenina.

V roce 1635 přišli do Horní Lužice Lužičané a Žitavsko připadlo k Saskému kurfiřtství. Řada saských kurfiřtů a králů navštívila v této době zříceniny na hradě Oybin.

U paty hory vybudovala obec Oybin v roce 1709 malou modlitebnu, která byla v roce 1732 rozšířena na dnešní Horský kostel. Tento kostel ideálně doplnil pohled na Oybin s hradem a klášterem a stal se ihned opět tématem tvorby umělců.

V 18. století se Oybin stal oblíbeným motivem krajinného malířství. Nejstarší zobrazení Oybinu je od Johanna Gottlieba Mentzela v práci Johanna Benedicta Carpowa o historii Žitavy (*Analecta fastorum Zittaviensium.*), datované rokem 1716. V roce 1745 pobýval na Oybině významný saský krajinný malíř této doby Johann Alexander Thiele. Jeho velké krajinné malby Oybinu se dnes nachází ve Státních uměleckých sbírkách Drážďany. V roce 1795 kreslil na Oybině také Švýcar Adrian Zingg. Díla Zingga byla výrazněji ovlivněna jeho přírodovědným cítěním, součástí jeho interpretace krajiny tak nebyly pouze tradiční klasická italská místa a motivy, ale také motivy blízkého okolí.

Těmi, kteří pomohli získat Oybinu jako motivu významné místo v dějinách umění, byli především malíři romantismu. Oybin se tak stal známým a významným i za hranicemi regionu. Oybin byl také hlavním motivem romantických básní, divadelních her a románů.

4. července 1810 pobýval na hoře Caspar David Friedrich, nejvýznamnější zástupce německého romantismu. Se svým uměleckým přítelem Georgem Friedrichem Kerstingem

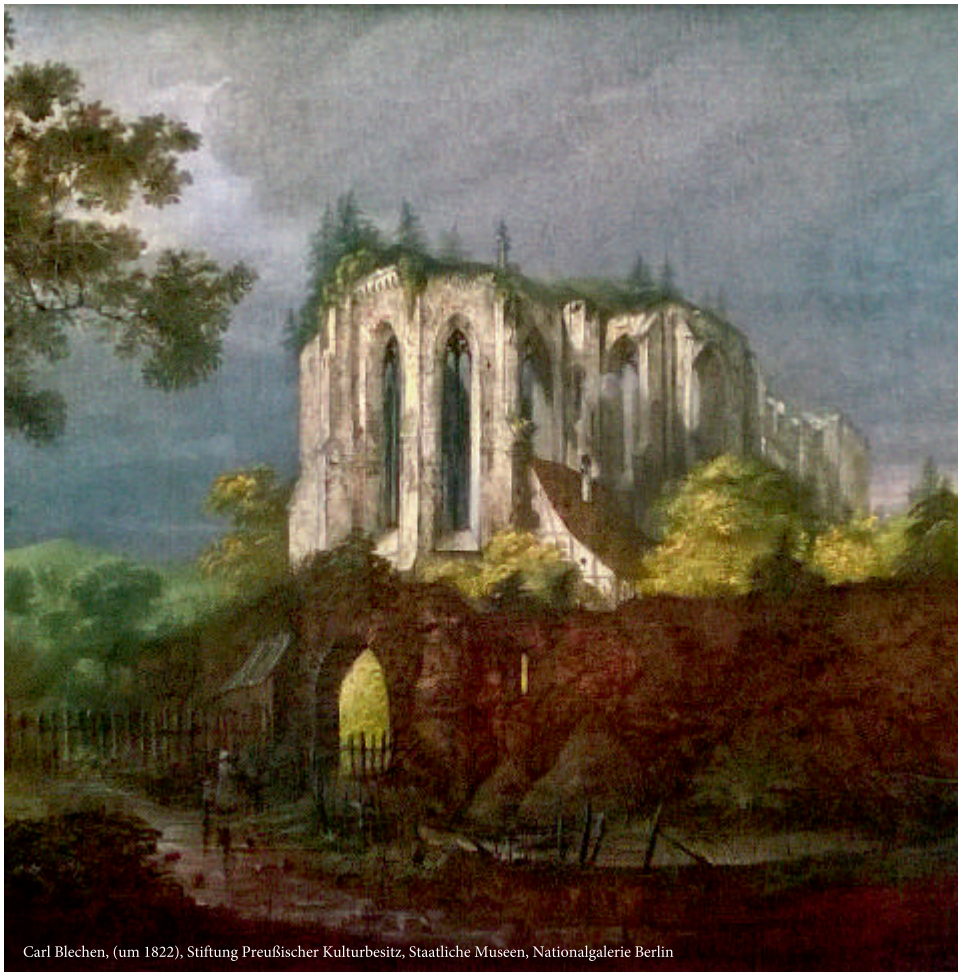
byl na cestě do Krkonoš a Oybin navštívil jako paměťihodnost, ležící na jeho cestě. Ale zříceniny mistra očarovaly. Z vytvořených kreseb komponoval po čtvrt století malby, hlavní díla romantického malířství. Friedrich se ve své tvorbě nesoustředil na celkové pohledy, ale vyzdvihoval jednotlivé motivy, například okna Václavské kaple, okna chóru a dvojokno nad Knihovním oknem. Zachovala se také jeho rytina, která zobrazuje Horský hřbitov. Motiv, objevený Friedrichem, opakovali i jiní následující umělci.

V roce 1820 tvořil na Oybině také Carl Gustav Carus, další významný zástupce romantismu, který doplnil Friedrichovy motivy o Knihovní okno a popsal celkový ráz zříceniny jako nanejvýš romantický. Jeho malby z let 1825 a 1828 *Fenster am Oybin (Okno na Oybině)* ve světle měsíce (Muzeum Georga Schäfera Schweinfurt) a *Gotisches Fenster am Oybin (Gotické okno na Oybině)*, *Fensterdurchblick am Chor (Pohled oknem na chór)* (Metropolitní muzeum New York) patří k ikonám malířství.

Také Adrian Ludwig Richter navštívil Oybin, po něm také řada jeho žáků. Mezi nimi byli takoví umělci jako Ernst Erwin Oehme, Richard Zimmermann, Eduard Leonhardi nebo Adolf Thomas. Všichni zpracovali pohledy z Oybin. Žitavský malíř Adolf Thomas vytvořil kolem roku 1886 řadu dvanácti akvarelů s názvem »Erinnerungen an den Oybin« (Vzpomínky na Oybin) s překrásnými pohledy na zříceniny Oybin (Městská muzea Žitava).

Díky intenzivnímu uměleckému ztvárnění hory a počínajícímu turistickému rozvoji získával Oybin ve druhé polovině 19. století stále významnější roli symbolu pro celé Žitavské pohoří. Již Carpsov informoval v roce 1716 o významném počtu návštěvníků Oybin. V roce 1754 zřídilo město Žitava na hoře dřevěnou stavbu pro občerstvení návštěvníků.

V roce 1854 byl žitavským ředitelem Městských staveb Carlem Augustem Schrammem založen hostinec. A brzy nato se stala hora Oybin se svými zříceninami středem zájmu

Carl Blechen, (um 1822), Stiftung Preußischer Kulturbesitz, Staatliche Museen, Nationalgalerie Berlin

Adolf Thomas, (um 1886), Städtische Museen Zittau

i pro nové médium – fotografii. Významnou, ale dnes zapomenutou epizodou, je získání medaile za fotografii v rámci Světové výstavy ve Filadelfii (USA) v roce 1876, která byla udělena fotografovi Scholzemu (Görlitz/Zhořelec) za jeho zimní snímky zřícenin Oybyna. Ve stejném roce byl Oybin přijat do spolku Verband der sächsischen Sommerfrischen (Spolek saských letních rekreačních míst) a v roce 1883 založil Alfred Moschkau na hradě své Oybinské muzeum. Cestovní ruch ve druhé polovině 19. století stále rostl, podpořila ho v roce 1890 i stavba úzkokolejných železnic na trase Žitava – Oybin. V roce 1903 bylo v Oybině založeno sanatorium a obec byla v roce 1905 úředně prohlášena lázněmi. Před První světovou válkou měl Oybin 800 obyvatel.

Během Druhé světové války byly na Oybině uloženy části sbírky Městského muzea Žitava, ke kterým patřilo i Velké postní plátno z roku 1472, jedno z nejvýznamnějších svědectví západní středověké malby pláten. Plátno silně poškodili rabující ruští vojáci, kteří ho používali jako závěs v koupelně.

Přistěhování utečenců a vyhnanců stoupl po konci války počet obyvatel na 1600.

Nové důležité informace přinesly archeologické nálezy. Při pracích v obci v roce 1967 se zjistilo, že obyvatelé osady v době bronzové zamezili přístup na horu příčným kamenným valem, který byl vysoký minimálně 4 metry. V letech 1997/98 probíhaly archeologické průzkumy na hradě a klášteře. Byly odkryty zasypané místnosti a objeveny zbytky architektury, mezi nimi zobrazení císaře Karla IV. z tympanonu Klášterního kostela.

Výstava »Der Oybin und die Malerei der Romantik in der Oberlausitz« (Oybin a malířství romantismu v Horní Lužici) v Městských muzeích Žitava prezentovala v období 2019/20 v doposud výjimečném rozsahu umělecké ztvárnění skály Oybin s hradem a klášteřem.

Adolf Thomas, (1885), Städtische Museen Zittau

Adolf Thomas, (1885), Städtische Museen Zittau

Adolf Thomas, (1886), Städtische Museen Zittau

Foto: Mario England, Blick vom Ameisenberg zum Oybin und Hochwald

Nejznámější hora Žitavského pohoří, 514 metrů vysoký Oybin, je obrovský pískovcový skalní masiv, ležící uprostřed kotliny, obklopené sopkami, ke kterým patří například Hvozď (749 m). Tuto malebnou krajinu vytvářely přírodní síly po miliony let. V době křídové docházelo nejdříve k usazování a sedimentaci pískovce, který ve třetihorách prorazila vulkanická magmata. Velkolepé zříceniny středověké zástavby v kombinaci se zvláštními přírodními podmínkami dělají z Oybina jednu z hlavních pamětihodností Horní Lužice a jehož návštěva patří k prioritám pobytu v Žitavském pohoří.

Horská okružní cesta

■ *Předhradí*

Rytířská soutěska, Rytířský most (1)

Do hradu se vjíždělo po Rytířské cestě kolem kopce Schuppenberg, na které jsou i dnes viditelné stopy dřívějšího využití. Přijíždějící museli překonat 20 metrů hlubokou Rytířskou soutěsku, což bylo umožněno zvedacím mostem u nejspodnější hradní brány. Rytířská soutěska byla v roce 1890 překlenuta novým kamenným mostem, který byl postaven na zbytcích pilířů staršího mostu. V této době vzniklo také schodiště nad Horským kostelem.

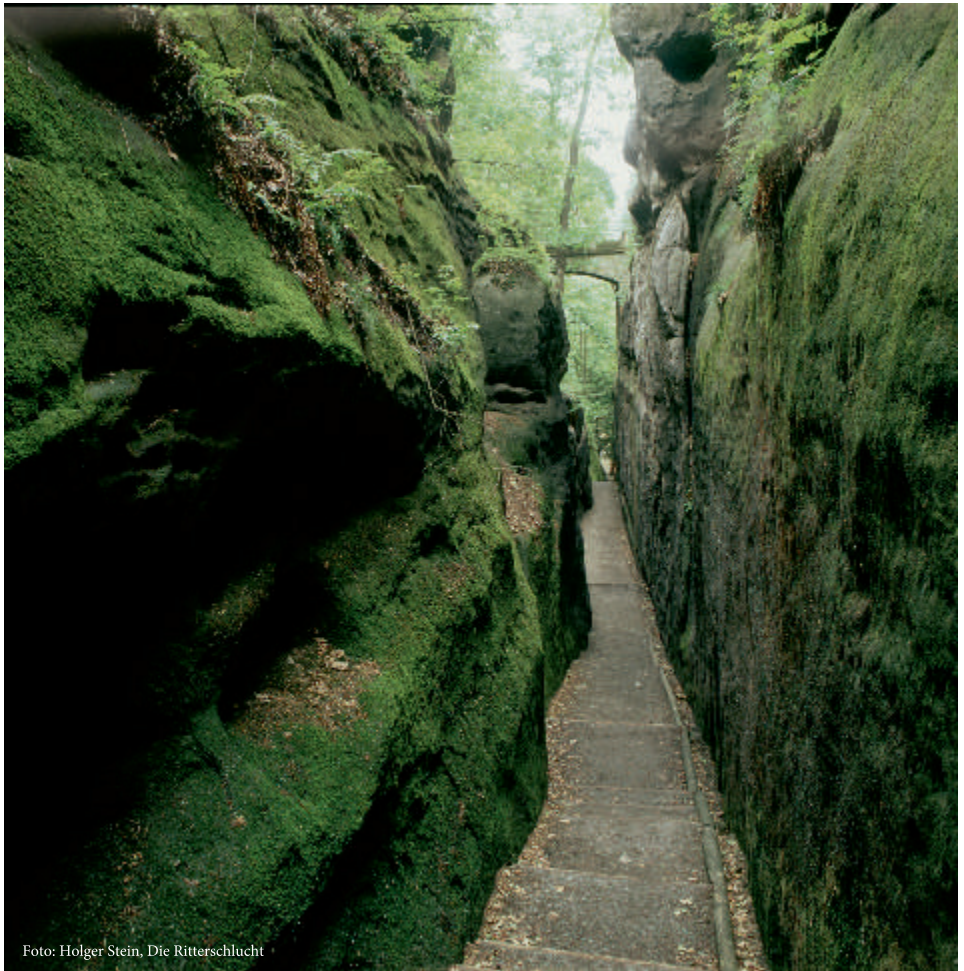

Foto: Holger Stein, Die Ritterschlucht

První hradní brána (2)

Z První hradní brány byly nalezeny základy. Touto bránou se přicházelo do předhradí, které společně s vězením sahalo až ke Druhé hradní věži a bylo obeháno hradbami. V předhradí stály stavby, které sloužily pravděpodobně k hospodářským účelům (kovárna, zámečnictví, přístřešky na povozy).

Druhá hradní brána (3)

Druhá hradní brána byla vstupem do hlavního hradu. Tato brána byla jištěna zvedacím mostem, který vedl přes příkop. Brána byla několikrát obnovena a přestavěna, ze středověké stavby se tedy dochovalo jen málo. Za touto bránou, podél cesty k čeledníku a třetí bráně, se dříve nacházely další hospodářské budovy.

Čeledník (pokladna, obchod) (4)

V zákoutí zatačky stojí zřícenina tzv. Čeledníku, který pravděpodobně pochází z druhé poloviny 14. století. Ve zdech této budovy vznikla moderní novostavba, ve které se nachází správa hradu a kláštera. Zde je také hlavní vchod pro návštěvníky.

Foto: Jörg Müller, Zweites Burgtor/Eingang

Malá cisterna (5)

V této cca 5 metrů hluboké cisterně ve skále se shromažďovala dešťová voda, která mohla být dále rozváděna žlábkem podél Jezdeckých schodů. V této části se nacházely menší stavby, jejichž stopy ještě najdeme na skále.

Jezdecké schody se žlábkem na dešťovou vodu (6)

Mezi Čeledníkem a Třetí hradní bránou vedly Jezdecké schody. Jejich zbytky jsou dobře viditelné v profilu vedle nové cesty. Žlábkem, které byly vytesány do skály, vedou paralelně s Jezdeckými schody a sloužily k rozvádění dešťové vody z Malé cisterny.

Třetí hradní brána (7)

Jezdecké schody končí u Třetí hradní brány. Věž u brány byla postavena na nepravidelném půdorysu. Ve spodní části je pětiúhelníkový, v horní části obdélníkový. Brána vznikla ve 13. nebo v raném 14. století, kdy hrad vlastnili páni z Lipé. Dveřmi se přichozí dostal k obranné zdi, přiléhající k věži a chránící hradní nádvoří až k Úřednickému domu.

Foto: Silvio Dittrich, Blick vom dritten Burgtor zum Gesindehaus

■ *Hrad*

Úřednický dům (8/9)

Úřednický dům sloužil pravděpodobně správě kláštera a později jako byt hlavního správce hradu. Zde se také nacházely hospodářské místnosti. Jižní stěna se zachovala až do výšky okapu. Pamětní deska připomíná padlé První světové války (1914–1918), kteří byly členy spolku Lusatiaverband. Tento spolek sdružuje řadu vlastivědných, přírodovědných, historických a horských spolků, jejichž cílem je podpora kultury a identity Horní Lužice.

Půlkruhová bašta spojuje Úřednický dům s Obytnou věží – dnes vyhlídkovou věží. Dříve byla věž vojenským objektem se střelnami a sloužila k obraně hradu arkebuzami.

Obytná věž s výstavou (10)

Obytná věž pánů z Lipé je nejstarší dochovanou budovou hradu. Věž byla postavena na obdélníkovém půdorysu a je cca 12,5 metrů vysoká. Vstup byl ve středověku zřízen přes horní podlaží, později byl přesunut na současné místo. Alfred Moschkau zde v roce 1883 založil Oybinské muzeum. Sbírky tohoto muzea získalo později Městské muzeum Žitava. V Obytné věži jsou dnes prezentovány archeologické nálezy z Oybina a kopie působivého kamenného portrétu císaře Karla IV. od Petra Parlěře z Katedrály sv. Víta v Praze.

Teplovzdušné topení (11)

K vytápění Císařského domu sloužila kromě jiného i kachlová kamna pro »Nový pokoj« převora a Teplovzdušné topení pro velký sál a pravděpodobně i další prostory Císařského domu. Nádherné kachle z kamen byly nalezeny v roce 1994 a jsou vystaveny v Márnici. Topeniště Teplovzdušného topení (4,16 x 1,04 m) se nacházelo vedle kuchyně na jižní straně Císařského domu. Ohřátý vzduch byl rozváděn a rozdělován zděnými vzduchovými šachtami.

Císařský dům (12)

Pro císaře Karla IV. byl vedle Obytné věže v roce 1364 postaven palác pozoruhodných rozměrů. V půdorysu měřil cca 44 metrů v délce a cca 13 metrů v šířce. Protáhlým tvarem se podobá ostatním stavbám vládce v Praze, na Karlštejně nebo v obci Lauf a. d. Pegnitz. Po smrti císaře se do domu nastěhoval převor kláštera a mniši využívali sál jako refektář (jídelnu). Došlo k několika přestavbám, pravděpodobně Konradem Pflügerem. V roce 1497 tak vzniklo krásné Záclonové okno pro »Nový pokoj« převora. V roce 1577 byl Císařský dům zničen při požáru, když zde vybuchly zásoby střelného prachu.

Zachována zůstala severní stěna domu pozoruhodné výšky. Především při pohledu z údolí se nad strmou skálou odkryje dramatická nadstavba Císařského domu. Tento pohled motivoval řadu umělců k romantickým dílům.

Foto: Jörg Müller, Teil des Burghofes mit Kaiserhaus- Nordwand

Foto: Silvio Dittrich, Barhaus und Klosterkirchrueine

■ *Klášter*

Sklep s valenou klenbou (13)

Mezi Márníci a Císařským domem byla při archeologických výzkumech v letech 1997/98 odhalena další, tentokrát dvoupodlažní budova. Spodní podlaží stavby se skládá ze dvou místností s valenými klenbami, které byly vytesány do skály. Místnosti byly spojeny kamenným, opět ve skále vytesaným, schodištěm. Osud těchto pozoruhodných prostor není znám.

Márnice (14)

Před západní stěnou Klášterního kostela se nacházely další stavby, z nichž nejstarší se podle pozdějšího využití nazývá Márnice. Zde jsou prezentovány nádherné renesanční kachle z kachlových kamen, které byly nalezeny v Císařském domě. V Márnici se otevírá skalní puklina, kterou bychom mohli sestoupit až k úpatí hory. V jedné pověsti se vypráví, že rytíři vybudovali podzemní chodbu do Žitavy, aby se tak mohli nepozorovaně do města dostat. V Žitavě by chodba měla končit v celestinském sklepe v ulici Brunnenstraße.

Pomník Christiana Adolfa Peschecka (15)

Rodina důležitého venkovského historika Christiana Adolfa Peschecka (1787–1859) pocházela od Hradce Králové. Pescheck se narodil v Jonsdorfu, kde byl jeho otec farářem. Navštěvoval žitavské gymnázium a studoval teologii ve Wittenbergu a Drážďanech. V roce 1816 se stal farářem v Lückendorfu a Oybině, od roku 1826 byl činný v žitavském Kostele sv. Jana, od roku 1854 byl arcijáhenem. Pescheck je autorem řady písemností k teologickým a místním historickým tématům. Jedním z jeho hlavních

Foto: Jörg Müller, Klosterkirchrüine

děl je »Handbuch der Geschichte von Zittau« (Příručka historie Žitavy), napsal také »Geschichte der Cölestiner des Oybins« (Historie celestinů Oybina). Významná byla také díla o protireformaci v Čechách a jejím vlivu na Horní Lužici a Sasko. Již v roce 1839 se stal čestným občanem Žitavy. Pescheck byl členem společnosti »Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften« (Hornolužická vědecká společnost) a v letech 1832 – 1834 redaktorem časopisu »Neues Lausitzische Magazin« (Nový Lužický magazín). V roce 1846 mu Univerzita Lipsko udělila doktorát teologie. U příležitosti oslav 600 let od založení Žitavy měl v roce 1855 za přítomnosti korunního prince Alberta slavnostní proslov. »Žitavské muzeum«, založené Pescheckem v roce 1854, bylo základem dnešních Městských muzeí Žitava.

V roce 1861 byl Pescheckovi na Oybině postaven pomník. Bronzovou bystu na podstavci s památným nápisem modeloval sochař Adolf von Donndorf (1835–1916), žák Ernsta Rietschela. Bysta byla odlita ve městě Lauchhammer.

Klášteří kostel (16)

Císař Karel IV. založil na hoře Oybin vedle hradu v roce 1366 celestinský klášter, který postavil stavební mistr nějaké dvorní hutě, možná za spolupráce s pražskou Parléřovou hutí, která patřila tenkrát k vůdčím architektům ve Svaté říši římské. Stavba kláštera trvala celých 15 let. V roce 1384 byl klášter vysvěcen pražským arcibiskupem. Klášter následně upadal v důsledku událostí reformace v Horní Lužici, poslední převor zemřel v roce 1555 v Žitavě. Poté se pokusili získat celý areál jezuité. Silnou konkurencí jim ale bylo město Žitava, které také v roce 1574 klášter, hrad včetně rozsáhlých pozemků koupilo. Důležité části vybavení, mezi nimi i cenná knihovna, byly ale jezuité dopraveny ještě před prodejem do Prahy. Hrad a klášter shořely po úderu blesku v roce 1577, od

této doby je to zřícenina. Díky své jedinečné poloze a vysokým nárokům císařových stavitelů se zřícenina oybinského kláštera řadí k nejvýznamnějším středověkým řeholním stavbám v Německu. Nad kryptou, vytesanou ve skále, se tyčí impozantní zřícenina Klášterního kostela, jehož jižní stěna byla také vytesána ve skále. Na vnější stěně pod hlavní římsou se nachází ozdobný vlys, který je identický s vlysem v kapli sv. Václava v Katedrále sv. Víta v Praze, která tenkrát (stejně jako dnes) představovala nejsvětější místo Českého království. Pro umělce je velmi přitažlivá především část chóru se třemi lomenými obloukovými okny, jejichž kružba zůstala zčásti zachována. Dílo Caspara Davida Friedricha s tímto motivem představovalo počátek romantického malířství. Vynikající akustika ve zřícenině je dnes využívána pro řadu akcí.

Řád celestinů

Zakladatelem řádu byl Pietro del Morrone, který v roce 1244 na hoře Morrone u Sulmona v italských Abruzzách založil první celestinskou poustevnu. Tento katolický řeholní řád byl v roce 1263 uznán papežem Urbanem IV. a přiřazen k řádu benediktinskému. Později se Morrone stal papežem Celestinem IV. Klášterní život celestinů se vyznačoval nejpřísnější chudobou, přesnými pravidly půstu a cvičením pokání. Kláštery vznikaly především v Sicilském království, ve Francii, v Holandsku a Čechách. Klášter, založený v roce 1366 na Oybině, byl zpočátku osazen mnichy ze Sulmona. Byl to jediný klášter v Německé říši severně od Alp, který existoval delší dobu, v tomto případě téměř 200 let.

Václavská kaple (17)

Na severní straně kostelního chóru se nachází Václavská kaple (také sakristie, oratorium). Svatý Václav, jako nejdůležitější český svatý, se v době císaře Karla IV. těšil zvláštní

Foto: Holger Stein, Die Sakristei der Klosterkirchruine

přízni. Na konzolách, na kterých stojí klenby, se nachází vybraná filigránová ornamentika, která znovu dokazuje vysokou úroveň původního vybavení kláštera, zřízeného císařem. Caspar David Friedrich zde maloval a představil kapli také na svém nejznámějším díle *Huttens Grab* (Umělecké sbírky Weimar).

Krypta (18)

Pod kostelem se nachází dva, ve skále vytesané, prostory s valenými klenbami. Na stěnách jsou kříže, vytesané do kamene, posvěcující toto místo. Prostory jsou dnes využívány pro divadelní představení. Pod kostelním chórem navazuje na tento prostor další malá místnost, která je přístupná přes úzkou skalní průrvu, je to Pokladnice. V roce 1421 zde byly uloženy části pokladu z Katedrály sv. Víta, které byly na horu Oybin dopraveny kvůli nepokojům za husitských válek. Součástí byly i kosti sv. Adalberta a pět hlav 11000 svatých panen.

Knihovní okno (19)

Mezi Márníci a Křížovou cestou bývala další budova, jejíž osud není jasný. Zachována zůstala severní stěna s malebným Záclonovým oknem, nazývaným také jako »Knihovní okno« a gotickým dvojoknem nad ním. Obě hrála důležitou roli v malířství romantismu, přičemž například v dílech Caspara Davida Friedricha a Carla Gustava Carusa byla vyňata ze stavebního kontextu a byla využita jako samostatné motivy s cílem zvýšení kvality díla. Okna pochází z doby přestavby v pozdním 15. století, kterou výrazně ovlivnil mistr správy města Zhořelec (Görlitz) Konrad Pflüger. Konrad Pflüger byl jako stavební mistr žákem a nástupcem Arnolda von Westfalen, stavitele hradu Albrechtsburg v Míšni.

Křížová cesta (20)

Na severní straně Klášterního kostela a bezprostředně u skalní strže vede Křížová cesta, jejíž působivá architektonická hmota a podstata je nejlépe vidět z Horského hřbitova a Václavské kaple (lze k ní dojít od kostelního chóru). Na kamenech jsou ještě vidět stopy po požáru kláštera v roce 1577. Další kaple se nacházely nad Křížovou cestou a byly přístupné z kostela. Byly zasvěceny Duchu svatému, Panně Marii a sv. Celestinovi.

Horský hřbitov / Bývalý most, původní přístup k severní straně Oybina (21/22)

Přístup k severní části hory byl zajištěn kamenným mostem, jehož části jsou dodnes zachovány mezi Křížovou cestou a Horským hřbitovem. V roce 1577 byl zřízen současný přístup. Od 16. století mohli být na hřbitově kromě mnichů pochováni i ostatní osoby. Nejstarší náhrobek pochází z období renesance a patří rytíři Peterovi von Döbschütz (zemřel v roce 1559). Z dalších starších hrobů zůstaly pod skalním převisem zachovány hrob Michaela Zeisiga a jeho ženy z doby rokoka (kolem roku 1776). Jako motiv byl hřbitov vyhledáván a ceněn malíři romantismu, například Adrianem Zinggem a Carlem Gustavem Carusem.

Čestný hrob Alfreda Moschkau (23)

Na hřbitově se nachází hrob Alfreda Moschkau (1848–1912) a jeho druhé ženy Minna Louise, rozené Taubmann. Moschkau měl velký význam pro formování systematické a historické filatelie, jejímž významným pragmatikem v době kolem roku 1870 v Německu i na mezinárodní úrovni byl. V této době žil v Oybině, kde založil vlastivědné muzeum, které se na hradě nacházelo od roku 1883 (sbírka se dnes nachází v Žitavě).

Foto: Jörg Müller, Der Kreuzgang

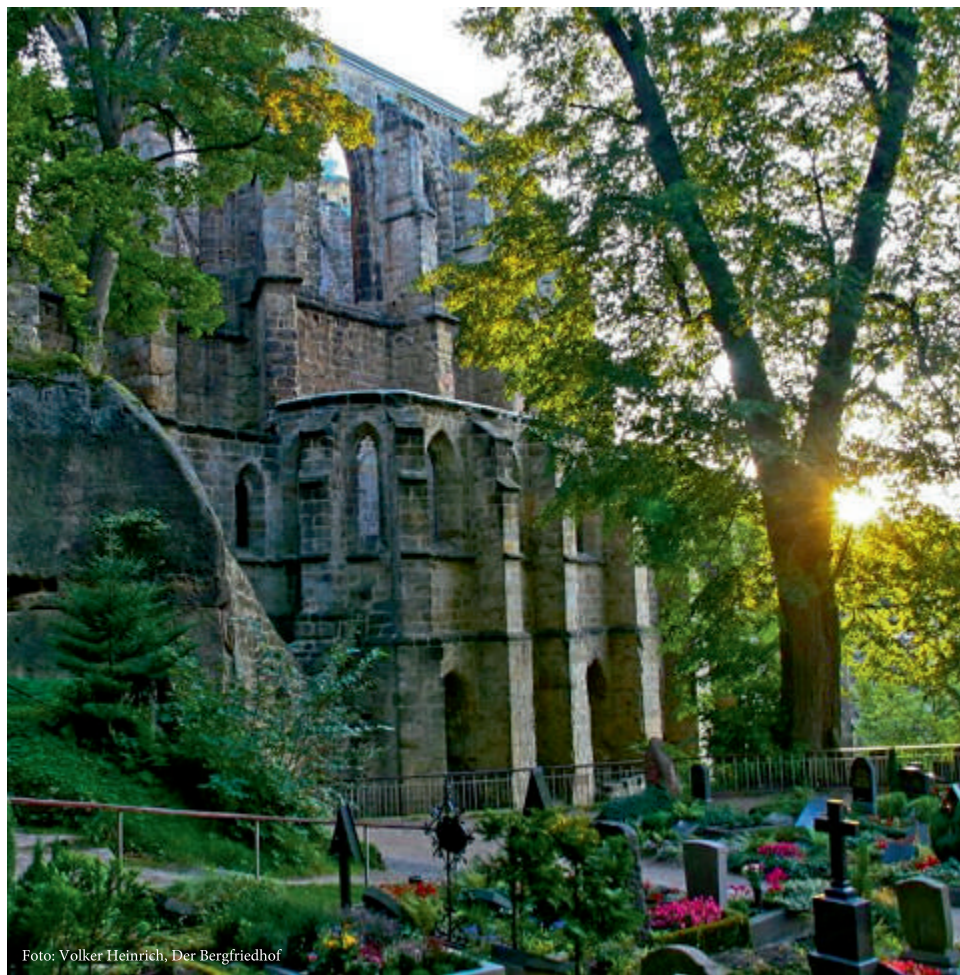

Foto: Volker Heinrich, Der Bergfriedhof

■ *Horská okružní cesta*

Velká cisterna (24)

Na cestě ke hřbitovu leží pod skalní stěnou Velká cisterna. Jedná se o vodní nádrž, vytesanou do skály, s hloubkou kolem 3,5 metru.

Hostinec, Horská okružní cesta (25)

Město Žitava, jako vlastník hory, nechalo již v roce 1754 postavit velkou dřevěnou budovu pro zajištění občerstvení a odpočinku pro návštěvníky Oybin. Z této budovy vznikl společenský dům a v roce 1854 pod vedením žitavského ředitele Městských staveb Carla Augusta Schramma dnešní hostinec, který byl v letech 1888 a 1893 vzhledem k rostoucímu počtu návštěvníků ještě přestavěn a rozšířen. Dům, postavený v malebném alpském stylu, stojí přímo nad severním skalním srázem. Zde je možné si udělat přestávku a vychutnat si romantické výhledy. Od Hostince vede Horská okružní cesta kolem hory Oybin s dech beroucími výhledy do oybinského údolí, která končí u Skalního průchodu u chóru Klášterního kostela (cca 30 minut).

Pověst o skoku panny (26)

Tato pověst má několik variant, vyprávěli ji i bratři Grimmové. V nejstarší verzi stojí: Mladý šlechtic z Tolštejna pobýval často na Oybině. Při jedné ze svých cest potkal krásnou pannu, do které se zamiloval. Ona ho ale odmítala. Vzal ji tedy s sebou na horu Oybin, kde se ji v zajetí pokusil zlomit. Dcera hradního pána se nad dívkou slitovala a ukázala ji cestu na svobodu. Její útěk byl ale odhalen, všude ji hledali a tak dívka v nouzi skočila do hluboké propasti. Zastavila se ale na skalním výchozu, ze kterého se pak šťastně dostala pryč. A rytíři mohli pouze se zlostí sledovat, jak mizí...

Skalní průchod (27)

Obrovskou práci stálo vytesání Skalního průchodu kolem chóru Klášterního kostela v letech 1512–1515. Průchod je vysoký až 10 metrů. Dodnes se neví, za jakým účelem byl průchod vytesán. Možná měl být klášter oddělen od světského skalního masivu nebo měl být zdůrazněn obranný charakter objektu či byla potřeba více místa pro procesí.

■ *Jižní a Severní plošina – okružní cesty*

Bylinková zahrada (28)

Bylinková zahrada byla důležitou součástí hospodaření kláštera. Zde se pěstovala zelenina a byliny pro kuchyň a léčitelství i biblické symbolické rostliny pro výzdobu kostela. Původní místo bylo pravděpodobně na Jižní nebo Severní plošině s navazující výrobnou olejů a esencí.

Obranná věž na Jižním vrcholu, Okružní cesta (29)

Od plošiny, ležící jižně od Klášterního kostela, se otevírá krásný pohled na kostelní chór, do oybinského údolí, k Velké skalní soutěsce a na Hvozď. Zde byly také nalezeny stopy po stavbách z doby Karla IV., jejich osud nelze ale odkrýt. Proti kostelnímu chóru leží obdélníkový základ Obranné věže. Odtud na východ vede dlouhá zeď podél severní hrany plošiny, která končí opět u obdélníkového základu nějaké budovy. Také na jižní straně plošiny se zachovalo malé množství zbytků zdiva.

Foto: Dirk Keil, Auf dem Ringweg

Nejstarší opevnění na Severním vrcholu, Císařovo lože, Okružní cesta (30)

Na severní plošině se ve výšce 514 m n. m. nachází nejvyšší bod hory Oybin. I zde najdeme stopy dřívějších staveb. Pravděpodobně bylo na plošině již v raném 13. století opevnění. »Císařovo lože« a »Císařský trůn« jsou spojovány s pobytem císaře Karla IV. na Oybině. Dle pověsti měl císař po dobytí hradu odpočívat v »Císařově loži«. Na »Císařském trůnu« byli jeho nejjudatnější válečníci povyšováni na rytíře.

Camera Obscura (31)

Oybinská Camera Obscura se skládá z malého obdélníkového domku s prostorem bez přístupu světla. Světlo z vnější scény po průchodu otvorem ve stěně dopadá na konkrétní místo na protější stěně, na které vzniká obraz, obrácený hlavou dolů. Tento princip je znám od antiky a byl používán malíři jako pomůcka. Již v roce 1852 postavil oybinský hodinář Weber malou dřevěnou věž s Camerou Obscurou. Toto mnohokrát upravené zařízení se v 70. letech 19. století rozpadlo. V letech 1980–1983 byla postavena nová Camera Obscura ve stabilním domku. Dne 31. 08. 1983 byla vysvěcena a od té doby je na přání předváděna.

Foto: Holger Stein, Bibliotheksfenster

Schrifttum

- Auctores varii: Die südöstliche Oberlausitz mit Zittau und dem Zittauer Gebirge (Werte der deutschen Heimat XIV). Berlin 1970.
- Dehio, Georg: Handbuch der deutschen Kunstdenkmäler. Sachsen I. Bearbeitet von Barbara Bechter, Wiebke Fastenrath u.a. München Berlin 1996.
- Fries, Jana Esther: Ausgrabungen in der mittelalterlichen Burg- und Klosteranlage Oybin. (=Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 44). 2002, S. 179–190.
- Fries, Jana Esther: Ausgrabungen in der Burg Oybin. In: Burgen und Schlösser 41, 2000, S.114–120.
- Fröhlich-Schauseil, Anke: Der Oybin und die Malerei der Romantik in der Oberlausitz. Ausst.-Katalog, für die Städtischen Museen Zittau herausgegeben von Peter Knüvener. Petersberg 2019.
- Gärtner, Steffen: Gedenken und Mahnung – Ehrung und Provokation. Krieger- und Gefallenendenkmäler in der Stadt Zittau. In: ZGMV (Hg.): Als der Krieg nach Zittau kam (Zittauer Geschichtsblätter 51). Zittau 2015, S. 17–37.
- Gurlitt, Cornelius: Beschreibende Darstellung der älteren Bau- und Kunstdenkmäler des Königreiches Sachsen XXIX. Zittau (Land). Dresden 1906.
- Hauser, Bernd: Oybin. Burg- und Klosteranlage. München Zürich 1992.
- Němec, Richard: Architektur – Herrschaft – Land. Die Residenzen Karls IV. in Prag und den Ländern der böhmischen Krone. Petersberg 2015.
- Pietschmann, Thorsten: Die evangelisch-lutherischen Kirchen zu Lückendorf und Oybin. Zittau 2009.
- Oettel, Gunther: Der Kachelofen in der „Neuen Stube“ des Priors im Kloster Oybin. In: Zittauer Geschichtsblätter 35. Zittau Görlitz 2008, S. 2–22.
- Oettel, Gunther: Oybin. Burg und Kloster. Zittau Görlitz 1999.
- Oettel, Gunther: Steinofen-Luftheizungen von der Burg Oybin und aus dem Franziskanerkloster Zittau. In: Zittauer Geschichtsblätter 35. Zittau Görlitz 2008, S. 27–32.
- Peschek, Christian Adolph: Kleine Chronik des Oybin. Zittau 1888 (ND Zittau 1998).
- Schöne, Otto: Sagenbuch des Zittauer Gebirges. Reichenau 1922 (ND Leipzig 1991).
- Winter, Manfred: Chronik und Sagen von Oybin. Oybin im Spiegel seiner Geschichte. Zittau 1982.
- Wojnicz, Joanna: Burg- und Klosteranlage Oybin. Herausgegeben von Judith Oexle, Landesamt für Archäologie mit Landesmuseum für Vorgeschichte (=Archaeonaut 1). Dresden 2002.